



## OSADNICY LEŚNI NA ZIEMI LUBUSKIEJ PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ

**Mariusz Jaśkowiak**

Uniwersytet Zielonogórski

Ziemia Lubuska<sup>1</sup>, ze względu na swoje dzieje, położenie geograficzne, demograficzną odrębność była obszarem, który kształtowany był przez wiele czynników, między innymi przez zmieniające się granice państw. W latach 1945–1947 nastąpiły na Ziemi Lubuskiej ogromne zmiany demograficzne, polityczne i gospodarcze<sup>2</sup>. Miały one różnorodne cechy i źródła<sup>3</sup>. Rzecz sprowadza się bowiem nie tylko do opuszczenia tego obszaru przez ludność niemiecką, a następnie do osiedlenia w to miejsce ludności polskiej, lecz także do adaptacji i uprzemysłowienia głównych gałęzi gospodarki, które mogłyby wyznaczyć i nadać dynamikę nowym kierunkom rozwoju.

Zaludnienie Ziem Zachodnich po II wojnie światowej było jednym z najważniejszych i najpilniejszych zadań, które musiały rozwiązać władzę. Wynikało to z ówczesnej sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, powstałej w związ-

---

1 B. KRYGOWSKI, S. ZAJCHOWSKA, 1946, *Ziemia Lubuska. Opis geograficzny i gospodarczy*, Instytut Zachodni, Poznań, s. 9.

2 *Odbudowa Ziem Odzyskanych: (1945–1955)*, 1957, red. K. Piwowarski, S. Zajchowska, Instytut Zachodni, Poznań, s. 143.

3 *Ziemia Lubuska*, 2015, red. A. Maksymowicz, Muzeum Ziemi Lubuskiej, Zielona Góra, s. 9.

ku z przesunięciem granic państwa ze wschodu na zachód<sup>4</sup>. Przed odradzającym się państwem polskim stało trudne zadanie zagospodarowania tych ziem, scalenia ich z resztą państwa<sup>5</sup>.

Na przejętych przez Polskę ziemiach mieszkało przed wojną 8,5 mln osób. W wyniku ewakuacji ludności zarządzanej przez władze niemieckie oraz ucieczki przed zbliżającym się frontem pozostało około 4,5 mln osób, w której około milion osób stanowiła ludność rodzima o polskich korzeniach, a ponad 3 mln Niemców miało zostać z Polski wysiedlonych. W maju 1945 roku Ministerstwo Administracji Publicznej szacowało, że na poniemieckich ziemiach można od razu osiedlić około 6 mln osób, a po wysiedleniu Niemców dalsze 2 miliony. Zasiedlanie przekazanych Polsce ziem miało odbywać się równocześnie z weryfikacją narodowościową, czyli oddzielaniem osób uznanych za Polaków od ludności niemieckiej, która miała być następnie wysiedlona do radzieckiej i brytyjskiej strefy okupacyjnej w Niemczech. Przedsięwzięcia te przeplatały się wzajemnie oraz były od siebie zależne<sup>6</sup>.

O losie pozostałej ludności niemieckiej na Ziemiach Zachodnich przesądziły ostatecznie postanowienia poczdamskie. Rozdział XIII tego układu brzmiał: „Trzy rządy rozważywszy zagadnienia wszechstronnie uznają, że należy dokonać przesiedlenia do Niemiec ludności niemieckiej lub jej elementów pozostających w Polsce, Czechosłowacji i na Węgrzech. Zgadzają się, że wszelkie przesiedlenia, jakie nastąpią, winny odbywać się w sposób uporządkowany”<sup>7</sup>.

Na początku września 1945 r. Urząd Wojewódzki w Poznaniu ogłosił rejestrację wszystkich Niemców, którzy pragnęli dobrowolnie opuścić terytorium województwa poznańskiego oraz środkowych i północnych powiatów województwa zielonogórskiego. Do wyjazdu zgłosiło się około 70 tys. Niemców, w tym ponad połowa z terenów Ziemi Lubuskiej<sup>8</sup>.

Drugą fazą przesiedlania ludności niemieckiej z Ziemi Lubuskiej rozpoczęto w listopadzie 1945 r. Akcję tę przerwano zarządzeniem Ministerstwa Administracji Publicznej z powodu nadchodzącej zimy. Mimo jej krótkotrwałego przebiegu, jak zaznacza H. Dominiczak<sup>9</sup>, przesiedlono dużą liczbę ludności. Z samych tylko środkowych i północnych powiatów wyjechało około 40 tys. osób.

4 Zob. M. ŚLEZIAK, 2016, *Ziemie Odzyskane w drukach ulotnych z lat 1945–1948*, Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław, s. 38.

5 Z. DULCZEWSKI, A. KWILECKI, 1961, *Z życia osadników na Ziemiach Zachodnich*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa, s. 9.

6 C. OSĘKOWSKI, 2000, *Proces zasiedlania Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej*, „Studia Zachodnie”, nr 5, s. 5.

7 H. DOMINICZAK, 1975, *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945–1950*, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra, s. 38.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*.

W lutym 1946 r. na podstawie porozumienia zawartego między przedstawicielami władz polskich i brytyjskich władz okupacyjnych w Niemczech, rozpoczęto dalsze przesiedlenie ludności niemieckiej do strefy brytyjskiej. Ogółem z terenu województwa zielonogórskiego w 1946 r. wysiedlono 39 550 Niemców, których przywieziono do punktów zdawczych w 24 transportach kolejowych (tabela 1).

Tabela 1. Liczba ludności niemieckiej przesiedlonej z południowych, środkowych i północnych powiatów Ziemi Lubuskiej w okresie 4.11–5.12.1946 r.

| Data odejścia transportu | Miejsce punktu zbornego | Liczba wysiedlonych | Liczba transportów |
|--------------------------|-------------------------|---------------------|--------------------|
| 4.11.1946 r.             | Zielona Góra            | 1809                | 1                  |
| 5.11.1946 r.             | Zielona Góra            | 1806                | 1                  |
| 7.11.1946 r.             | Zielona Góra            | 1814                | 1                  |
| 4.12.1946 r.             | Gorzów                  | 1785                | 1                  |
| 5.12.1946 r.             | Gorzów                  | 1766                | 1                  |
| 15.06–30.11.1946 r.      | Żary - Lubiń            | 30570               | 19                 |

Źródło: H. DOMINICZAK, 1975. *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945–1950*, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra, s. 40.

Główne czynności związane z osadnictwem na tzw. Ziemiach Odzyskanych miał wykonać Państwowy Urząd Repatriacyjny. Instytucja ta, powołana 7 października 1944 r., zajmowała się początkowo organizacją przesiedleń i repatriacji z obszarów innych państw, głównie z ZSRR, do Polski. Wczesną wiosną 1945 r. PUR zobowiązany został do organizowania swoich placówek na poniemieckich ziemiach<sup>10</sup>.

Od jak najszybszego zasiedlenia ziem zachodnich i północnych ludnością polską zależało w dużej mierze wykonanie naczelnego zadania „rewindykacji narodowych na zachodzie, obejmujące odzyskane i zespolone z polskim organizmem państwowym ziem nad Odrą i Bałtykiem”<sup>11</sup>. Trzeba było udowodnić, wbrew zgłaszanym wątpliwościom i zastrzeżeniom, że Polska jest w stanie zabezpieczyć i uruchomić życie gospodarcze, nadać przejmowanym terenom polski charakter i uczynić je integralną częścią całego państwa.

Przejęte przez Polskę w 1945 r. ziemie na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej były bardzo zniszczone. Wsie i miasta zostały popalone, zakłady przemysłowe

<sup>10</sup> C. OSĘKOWSKI, *op. cit.*, s. 5.

<sup>11</sup> A. MAGIERSKA, 1978, *Ziemie zachodnie i północne w 1945 roku. Kształtowanie się podstaw polityki integracyjnej państwa polskiego*, Książka i Wiedza, Warszawa, s. 162.

zrujnowane, maszyny produkcyjne wywiezione, pola i lasy zaminowane i zalane wodą<sup>12</sup>. Był to efekt ciężkich walk toczonych, w końcowym etapie wojny oraz celowego burzenia różnych obiektów przez wycofujące się wojska niemieckie. Ogromu zniszczeń dopełniły wojska radzieckie, które już po przejściu frontu pustoszyły liczne wsie i miasta<sup>13</sup>.

Zniszczenia wojenne w zakładach przemysłowych zarejestrowane w 1945 r. lokują przemysł drzewny, na jednym z czołowych miejsc pod względem zniszczeń<sup>14</sup>. Z 3667 zakładów, zniszczonych zostało 2604, natomiast jeśli weźmiemy pod uwagę przeciętny procent zniszczenia budynków, gospodarki energetycznej i urządzeń technicznych, to odpowiednio ponad 36% odnotujemy w stratach budynków przemysłu drzewnego, 52,1% gospodarki energetycznej, a aż 46,6% dotyczyć będzie urządzeń technicznych<sup>15</sup>. Taka sytuacja pozostawała nie bez znaczenia dla osadnictwa, ponieważ wpływała często na decyzję ludzi o opuszczeniu ziem zachodnich i powrocie do stron rodzinnych w Polsce centralnej.

Praktyczną rolę w pierwszym etapie osadnictwa odegrać miały centralne, wojewódzkie i powiatowe komitety przesiedleńcze i osiedleńcze, których tworzenie rozpoczęto pod koniec kwietnia 1945 r. W skład komitetów przesiedleńczych, na czele których stanęli wojewodowie i starostowie, weszli przedstawiciele partii politycznych, organizacji społecznych i zawodowych, przedstawiciele PUR oraz władz i urzędów. Komitety przesiedleńcze miały zająć się planowaniem akcji osiedleńczo-przesiedleńczej, udzielaniem pomocy PUR i jego placówkom w terenie w przeprowadzeniu przesiedleń, organizowaniem środków transportowych, aprowizacyjnych i finansowych, osiedlaniem oraz aktywizowaniem i wciąganiem miejscowego społeczeństwa do udzielania pomocy władzom osiedleńczym przy prowadzeniu osadnictwa<sup>16</sup>.

Zaznaczyć przy tym należy, że występująca w pierwszej połowie 1945 r. żywiołowość akcji osiedleńczej na Ziemi Lubuskiej, odbywała się również niejednokrotnie poza zasięgiem działalności nowo tworzonych władz administracyjnych i osadniczych. Doprowadziła ona do nierównomiernego rozmieszczenia się osadników w poszczególnych powiatach<sup>17</sup>. Najwcześniej ob-

12 M. ECKERT, T. UMIŃSKI, 1965, *Ziemia Słubicko-Rzepińska: przewodnik turystyczno-krajoznawczy*, Lubuskie Towarzystwo Kultury, Zielona Góra, s. 36.

13 C. OSĘKOWSKI, 1994, *Spółeczeństwo Polski zachodniej i północnej w latach 1945–1956*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego, Zielona Góra, s. 28.

14 Zob. J. BRODA, *Dzieje najnowsze leśnictwa w Polsce 1918–2006*, 2007, Polskie Towarzystwo Leśne, Warszawa, s. 8.

15 *Rocznik Statystyczny przemysłu 1945–1965*, 1966, GUS PRL, Warszawa, s. XXVI.

16 C. OSĘKOWSKI, *op. cit.*, s. 5.

17 Z. MISIOŁEK, F. PASTWA, 1967, *Osadnictwo wiejskie na Ziemi Lubuskiej (1945–1948)*, [w:] *Pierwsze lata Ziemi Lubuskiej w Polsce Ludowej*, red. J. Wąsicki, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, s. 171.

sadzone były gospodarstwa i leśniczówki w miejscowościach, posiadających dogodne połączenia kolejowe. Częstym zjawiskiem było osadnictwo grupowe. Ludność przybywała zbiorowymi transportami, w wielu wypadkach jeszcze przed zakończeniem wojny. Repatrianci jechali zazwyczaj całymi wioskami, wieźli ze sobą cały swój dobytek, inwentarz żywy i martwy: bydło, drób, meble, narzędzia rolnicze, ziarno siewne itp.<sup>18</sup>

Ważnym wydarzeniem dla organizacji polskiego osadnictwa na poniemieckich terenach było powołanie 13 listopada 1945 r. Ministerstwa Ziem Odzyskanych. Jednym z najważniejszych zadań ministerstwa było opracowywanie wytycznych polityki państwa w stosunku do przejętych terenów, planowanie ich zagospodarowania, prowadzenie planowej akcji osiedleńczej, administrowanie przekazanym Polsce obszarem oraz koordynowanie działalności na tym terenie innych ministerstw. Zakres działania Ministerstwa Ziem Odzyskanych był bardzo szeroki i obejmował praktycznie wszystkie dziedziny życia społecznego i gospodarczego. Ministerstwo stało się głównym ogniwem państwa regulującym tempo i zakres ruchów migracyjnych na ponemieckich ziemiach.

W miarę przesuwania się frontu tworzone władze administracyjne przede wszystkim w powiatach przyległych do województwa poznańskiego. Wobec zniszczeń linii komunikacyjnych i zapoczątkowanej dopiero ich odbudowy zajmowano najbliższe tereny nadgraniczne. Łatwiej można było uzyskać tu poparcie i pomoc w środowiskach znających teren pogranicza, stąd też czerpano środki materialne i oddelegowywano ludzi z poszczególnych instytucji, łącząc ich w ekipy, które stopniowo organizowały władze na ziemiach odzyskanych. Zwrócić trzeba jednak uwagę, jak zaznacza Jan Wąsicki<sup>19</sup>, że początkowa działalność organizacyjna ekip z województwa poznańskiego nie posiadała do tego żadnych formalnych podstaw. Środkowe Nadodrze weszło w skład dwóch okręgów administracyjnych spośród czterech, jakie powołane zostały do życia uchwałą Rady Ministrów z 14 marca 1945 r., a mianowicie Pomorza Zachodniego i Dolnego Śląska. Granice tych okręgów nie zostały nigdzie dokładnie określone. Pełnomocnicy okręgowi otrzymywali w tej sprawie bardzo niedokładne i ogólnikowe wytyczne.

Okręg Pomorza Zachodniego miał obejmować także Ziemię Lubuską, a niektóre powiaty obejmowały swym zasięgiem administracyjnym Dolny Śląsk. Brak ścisłego rozgraniczenia terytorialnego prowadził do wielu niejasności i sporów. Pełnomocnik na okręg Dolnego Śląska swym zasięgiem działania pragnął objąć także wysunięte daleko na północ powiaty – skwierzyński, ślubicki i sulęciński – dokąd docierały ekipy z Poznańskiego, które jak już podkreślono, formalnie nie posiadały do tego uprawnień, ale przecież nie o to

18 Z. DULCZEWSKI, A. KWILECKI, *op. cit.*, s. 9.

19 J. WĄSICKI, 1966, *Objęcie Ziemi Lubuskiej*, [w:] *Ziemie Zachodnie w granicach macierzy: drogi integracji*, kom. red. Gerard Labuda [i in.], Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, s. 133.

w tym czasie chodziło. Rzeczą najważniejszą było organizowanie polskiej władzy, by zapewnić możliwie jak najszybszy, a jednocześnie jak najbardziej bezpieczny i uregulowany napływ osadników.

Równolegle z pierwszymi grupami organizacyjnymi szły na zachód wielkie rzesze osadników. Pochodziły one najczęściej z miast nadgranicznych Wielkopolski i przesuwały się stopniowo w głąb ziem środkowego Nadodrza. Osadnicy ci posiadali dobre rozeznanie terenu, wielu z nich lub ich rodzice mieszkali do 1918 r. na tych ziemiach. Bliskie oddalenie od macierzystych siedzib pozwalało w pierwszym trudnym okresie czerpać stamtąd pomoc materialną oraz ściągać na te ziemie spośród krewnych i znajomych nowe kadry osadnicze. Odgrywały też dużą rolę tradycyjne kontakty z ludnością autochtoniczną. Okolicznością skłaniającą do przygranicznego osadnictwa był fakt, że zniszczone zostały szlaki komunikacyjne prowadzące w głąb Nadodrza, a do ziem najbliższej położonych można było dotrzeć własnymi środkami transportowymi<sup>20</sup>.

Udział osadników z Wielkopolski, którzy zasiedlili Ziemię Lubuską, nie jest jednoznaczny i dokładny, ze względu na brak szczegółowych danych. Tym niemniej można stwierdzić, że 5 lat po wojnie, wśród całej ludności napływowej było na tych terenach 21,9% ludności pochodzącej z terenu Wielkopolski. W powiatach nadgranicznych sąsiadujących z województwem poznańskim było ich w pow. strzeleckim – 28,9%, skwierzyńskim – 29,4%, międzyszeckim – 31,6%, sulechowskim – 33,3%, wschowskim – 29,5%. W innych powiatach: gorzowskim, sulęcińskim, świebodzińskim, krośnieńskim, zielonogórskim, nowosolskim i głogowskim ludność z Wielkopolski stanowiła średnio około 21%. W najbardziej zaś oddalonych powiatach – gubińskim, żarskim, żagańskim, szprotawskim – wskaźnik zaludnienia przez Wielkopolan był najniższy i wynosił średnio 11% ogółu ludności przesiedleńczej<sup>21</sup>.

Również od wiosny 1945 r. na poniemieckie ziemie zaczęły przybywać transporty z polskimi osadnikami z terenów zagarniętych przez ZSRR<sup>22</sup>. Pierwsi przesiedleńcy i repatrianci zza Buga osiedlili się w marcu i kwietniu na Śląsku Opolskim. Od maja kierowani byli także na Pomorze, Warmię, Mazury i Ziemię Lubuską. Ogółem do końca 1945 r. na poniemieckich ziemiach osiedlono 400 138 osadników zza Buga. Największa ich liczba osiedliła się na wsiach i objęła gospodarstwa rolne.

Pierwsi polscy osadnicy pojawili się na Ziemi Lubuskiej już w lutym i na początku marca 1945 r., głównie w powiatach Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Świebodzin i Międzyrzecz. Pochodzili oni głównie z województw wileńskiego, nowogródzkiego, poleskiego, lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego. W następnych miesiącach osadnictwo nasiliło się jeszcze bardziej. Do końca

20 J. WĄSICKI, *op. cit.*, s. 136.

21 *Ibidem*.

22 Por. R. ZARADNY, 2009, *Władza i społeczność Zielonej Góry w latach 1945–1975*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra, s. 84.



1945 roku przez punkty etapowe PUR zorganizowane we wszystkich powiatach Ziemi Lubuskiej przewinęło się 162 057 osób, w tym najwięcej w powiecie żarskim – 24 887 osób, świebodzińskim – 16 028, głogowskim – 15 891 i gorzowskim – 13 140 osób. Po udzieleniu osadnikom niezbędnej pomocy medycznej, żywnościowej i zorganizowaniu transportu odprawiano ich do miejsc stałego zamieszkania w poszczególnych wsiach i miasteczkach<sup>23</sup>.

Do końca 1945 r. na Ziemi Lubuskiej osiedliło się ogółem 227 061 polskich osadników, w tym 145 958 na wsi i 81 103 w miastach. Spośród osiedlonych 110 338 osób pochodziło z województw zagarniętych po wojnie przez ZSRR, zaś pozostali to osadnicy z tzw. ziem dawnych, głównie z województw poznańskiego, rzeszowskiego, krakowskiego, kieleckiego, łódzkiego i warszawskiego<sup>24</sup>.

W latach 1945–1947 na terenach Ziemi Lubuskiej zachodziły zasadnicze przemiany ludnościowe. Przedsięwzięta akcja repatriacji Niemców na zachód od Nysy i Odry oraz zorganizowany napływ ludności polskiej z ziem wschodnich i centralnych spowodował, że ziemie te stały się ośrodkiem wielkich ruchów demograficznych<sup>25</sup>.

W pierwszym okresie, po ustaniu działań wojennych zamieszkiwało na terenie województwa zielonogórskiego 362 tys. mieszkańców. Natomiast już w 1950 r. liczba ludności wzrosła do 560 tys. osób, osiągając ok 60% stanu przedwojennego.

W początkach 1946 r. średnia gęstości zaludnienia w województwie zielonogórskim wynosiła 24 mieszkańców na 1 km<sup>2</sup>, osiągając w powiatach: ślubickim zaledwie 10 mieszkańców, krośnieńskim 11 i sulęcińskim 12 na 1 km<sup>2</sup>, podczas gdy w innych powiatach zaludnienie wynosiło już 42 osoby, a w zielonogórskim 45 osób na 1 km<sup>2</sup><sup>26</sup>. Po zakończeniu repatriacji Niemców, gdy równocześnie wzmożona akcja osiedleńcza ożywiła wsie i miasta, gęstość zaludnienia podniosła się do 38 mieszkańców km<sup>2</sup>. Odmienna struktura gospodarcza oraz wysoki poziom lesistości Ziemi Lubuskiej, w porównaniu z sąsiadującym woj. poznańskim, mimo napływu ludności nie spowodował zbliżenia się w liczbie mieszkańców.

Znaczne zmiany ludnościowe nastąpiły w miastach. Według spisu z 14 lutego 1946 r. liczba ludności miejskiej stanowiła zaledwie 38% ogółu ludności, to w 1955 r. wynosi już 42%. Bezwzględny wzrost ludności miast w okresie dziesięciolecia wynosił ponad 100%<sup>27</sup>.

23 C. OSĘKOWSKI, *Proces zasiedlania...*, s. 11.

24 *Ibidem*.

25 Zob. Z. MISIOŁEK, F. PASTWA, *op. cit.*, s. 164.

26 *Odbudowa Ziem Odzyskanych...*, s. 144.

27 *Ibidem*, s. 146.

Tabela 2. Ludność województwa zielonogórskiego w latach 1939–1955

| Lp. | Powiat        | 1939        |              |              | 1946        |              |              | 1955        |              |              | na 1 km <sup>2</sup> |
|-----|---------------|-------------|--------------|--------------|-------------|--------------|--------------|-------------|--------------|--------------|----------------------|
|     |               | ogó-<br>łem | miej-<br>ska | wiej-<br>ska | ogó-<br>łem | miej-<br>ska | wiej-<br>ska | ogó-<br>łem | miej-<br>ska | wiej-<br>ska |                      |
| 1   | 2             | 3           | 4            | 5            | 6           | 7            | 8            | 9           | 10           | 11           | 12                   |
| 1.  | Głogów        | 90,8        | 35,1         | 55,7         | 29,4        | 3,6          | 25,8         | 43,2        | 6,2          | 37,0         | 55,6                 |
| 2.  | Gorzów        | 52,4        | 27,0         | 25,4         | 27,1        | 3,3          | 23,8         | 43,0        | 7,5          | 35,5         | 36,2                 |
| 3.  | Gorzów miasto | 46,6        | 46,6         | -            | 19,8        | 19,8         | -            | 44,2        | 44,2         | -            | 940,4                |
| 4.  | Gubin         | 89,3        | 50,6         | 38,7         | 6,2         | 3,0          | 3,2          | 14,3        | 6,4          | 7,9          | 35,1                 |
| 5.  | Krosno        | 59,1        | 20,3         | 38,8         | 14,2        | 5,0          | 9,2          | 25,9        | 5,5          | 20,4         | 25,8                 |
| 6.  | Międzyrzecz   | 35,1        | 14,7         | 20,4         | 20,5        | 8,5          | 12,0         | 31,9        | 14,0         | 17,9         | 44,2                 |
| 7.  | Nowa Sól      | 53,0        | 24,7         | 28,3         | 33,0        | 15,0         | 18,0         | 52,8        | 32,4         | 20,4         | 84,2                 |
| 8.  | Słubice       | 121,0       | 91,0         | 30,0         | 12,2        | 5,5          | 6,7          | 25,1        | 9,5          | 15,6         | 24,3                 |
| 9.  | Skwierzyna    | 21,0        | 9,0          | 12,0         | 9,0         | 3,0          | 6,0          | 17,2        | 5,1          | 12,1         | 23,4                 |
| 10. | Strzelce Kr.  | 51,7        | 17,0         | 34,7         | 26,0        | 4,7          | 21,3         | 39,1        | 11,0         | 28,1         | 36,8                 |
| 11. | Sulechów      | -           | -            | -            | -           | -            | -            | 33,4        | 11,0         | 22,4         | 46,4                 |
| 12. | Sulęcín       | 40,0        | 14,0         | 26,0         | 13,5        | 2,5          | 11,0         | 29,4        | 8,2          | 21,2         | 27,5                 |
| 13. | Szprotawa     | 96,3        | 37,2         | 59,1         | 17,3        | 4,8          | 12,5         | 29,7        | 11,2         | 18,5         | 53,7                 |
| 14. | Świebódzin    | 58,2        | 23,0         | 35,2         | 27,0        | 9,5          | 17,5         | 33,3        | 11,5         | 21,8         | 40,1                 |
| 15. | Wschowa       | 19,0        | 8,4          | 10,6         | 11,5        | 4,6          | 6,9          | 31,3        | 10,0         | 21,3         | 45,7                 |
| 16. | Zielona Góra  | 65,7        | 27,1         | 38,6         | 23,8        | -            | 23,8         | 27,2        | -            | 27,2         | 36,8                 |
| 17. | Zielona Góra  |             |              |              |             |              |              |             |              |              |                      |
|     | miasto        | -           | -            | -            | 15,7        | 15,7         | -            | 43,0        | 43,0         | -            | 1218,8               |
| 18. | Żagań         | -           | -            | -            | 18,3        | 6,8          | 11,5         | 39,9        | 18,9         | 21,0         | 48,0                 |
| 19. | Żary          | 85,0        | 32,0         | 53,0         | 37,4        | 13,0         | 24,4         | 44,6        | 19,6         | 25,0         | 57,4                 |
| 20. | Lubsko        | -           | -            | -            | -           | -            | -            | 25,4        | 11,2         | 14,2         | 38,1                 |
|     | Razem         | 984,2       | 477,7        | 506,5        | 361,9       | 128,3        | 233,6        | 673,0       | 286,0        | 387,0        | 46,2                 |

Źródło: *Odbudowa Ziemi Odzyskanych...*, s. 144.

Uruchomienie w latach 1946–1955 szeregu zakładów przemysłowych przyczyniło się do wzrostu ludności miejskiej. W tym okresie rozwijają się głównie: Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski, Nowa Sól i Żary, przy czym Zielona Góra, Nowa Sól i Świebódzin przekraczają wielkością stany ludnościowe sprzed 1939 r.

Obszar Ziemi Lubuskiej pokrywały rozległe kompleksy leśne. Lesistość włączonego do Polski terenu wynosiła od trzydziestu do czterdziestu procent. Wraz z napływem osiedleńców starano się więc jak najszybciej zorganizować



strukturę leśnictwa. Wraz z przesuwającymi się granicami frontu, leśnicy stawali się pionierami administracji leśnej na Ziemiach Zachodnich.

W listopadzie 1944 r., w Lublinie, swoją działalność rozpoczęła Dyrekcja Naczelną Lasów Państwowych. Pod względem administracyjnym tej instytucji podlegały Dyrekcje Regionalne, jako podstawowe jednostki gospodarcze – nadleśnictwa, prowadzące gospodarstwa leśne oraz organizacje zajmujące się gospodarką rybacką czy łakową<sup>28</sup>. W Rzeszowie, 31 maja 1945 r., została utworzona pierwsza z grup operacyjnych, w skład której weszły cztery osoby (Stanisław Gorzkowski, Kazimierz Mackiewicz, Józef Stocki, Klara Kotas). Na jej czele stanął Stanisław Gorzkowski, który sprawował również funkcję dyrektora Lasów Państwowych w Rzeszowie. Jego głównym zadaniem było zorganizowanie Dyrekcji Lasów Państwowych na Ziemiach Zachodnich<sup>29</sup>.

Na tym etapie budowania struktury polskiego leśnictwa, na omawianym obszarze, najważniejsze było znalezienie odpowiedniego lokum do zorganizowania Dyrekcji.

W czerwcu 1945 r., powołana grupa starała się utworzyć podwaliny polskiego leśnictwa w Legnicy. Próba ta okazała się jednak porażką. Zdecydowano się więc na podróż do Złotoryi, gdzie znaleziono odpowiednie biuro. Do powyższej grupy dołączyli: Tadeusz Surmiński, Józef Pieczonka, Józef Stachowicz i Florian Szela<sup>30</sup>. 1 czerwca 1945 r., stał się dniem symbolicznym. W tym dniu bowiem, Naczelną Dyrekcję Lasów Państwowych Okręgu Legnickiego przyjęła na stanowiska pierwszych pracowników.

W styczniu 1946 r. zatrudnionych już było 57 osób tworzących administrację leśną na terenach Ziemi Lubuskiej.

Tabela 3. Lista pracowników Dyrekcji Lasów Państwowych Okręgu Legnickiego w styczniu 1946 r.

| Lp. | Nazwisko i imię      | Stanowisko       | Data zatrudnienia |
|-----|----------------------|------------------|-------------------|
| 1.  | Gorzkowski Stanisław | Dyrektor         | 1.06.1945 r.      |
| 2.  | Kemmer Henryk        | Kier. biura org. | 1.10.1945 r.      |
| 3.  | Hordyński Mieczysław | Kier. biura praw | 1.11.1945 r.      |
| 4.  | Stocki Józef         | Kier. biura UZ   | 1.06.1945 r.      |
| 5.  | Gosławski Marian     | Kier. biura UBG  | 1.10.1945 r.      |
| 6.  | Krycki Gustaw        | Kier. biura Os.  | 20.11.1945 r.     |
| 7.  | Surmiński Tadeusz    | Kier. biura PD   | 25.06.1945 r.     |

28 J. BRODA, 2000, *Historia leśnictwa w Polsce*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań, s. 193.

29 *Ibidem*.

30 *Kronika leśnictwa zielonogórskiego w pięćdziesięcioleciu 1945–1995*, 1995, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, Zielona Góra, s. 7.

|     |                               |                     |               |
|-----|-------------------------------|---------------------|---------------|
| 8.  | Piotrowski Romuald            | Kier. oddz. transp. | 18.08.1945 r. |
| 9.  | Wyrwiński Stanisław           | Kier. oddz. PH      | 18.08.1945 r. |
| 10. | Chrzanowski Kazimierz         | Kier. oddz. OH      | 18.08.1945 r. |
| 11. | Reguła Michał                 | Kier. oddz. EH      | 11.09.1945 r. |
| 12. | Wohlfeld Stanisław            | Inspektor org.      | 27.11.1945 r. |
| 13. | Soika Stanisław               | Ref. PD             | 12.09.1945 r. |
| 14. | Budzyna Dawidowski<br>Czesław | Ref. PD             | 9.10.1945 r.  |
| 15. | Mackiewicz Kazimierz          | Kier. sekr.         | 1.06.1945 r.  |
| 16. | Rybiński Jan                  | Kontrola fin.       | 1.10.1945 r.  |
| 17. | Biliński Władysław            | Kontrola fin.       | 1.12.1945 r.  |
| 18. | Jankowski Jan                 | Kontrola fin.       | 11.09.1945 r. |
| 19. | Fiszer Jan                    | Ref. UZ             | 8.10.1945 r.  |
| 20. | Pawłowski Stanisław           | Ref. tart.          | 1.08.1945 r.  |
| 21. | Kraszewski Zygmunt            | Ref. PD             | 14.08.1945 r. |
| 22. | Potkański Gustaw              | Ref. Org.           | 1.08.1945 r.  |
| 23. | Czerwiński Tadeusz            | Ref. UZ             | 1.08.1945 r.  |
| 24. | Chrzan Kazimierz              | Ref. fin.           | 1.09.1945 r.  |
| 25. | Malecka Janina                | Sekr.               | 30.12.1945 r. |
| 26. | Lityński Michał               | Ref. RH             | 5.10.1945 r.  |
| 27. | Maciejewski Jan               | Ref. transp.        | 27.10.1945 r. |
| 28. | Proszowski Teodor             | Ref. transp.        | 1.09.1945 r.  |
| 29. | Kozicka Róża                  | Pom. kanc.          | 5.11.1945 r.  |
| 30. | Laurecka Jadwiga              | Pom. kanc.          | 1.12.1945 r.  |
| 31. | Kortas Klara                  | Sekr. dyr.          | 1.06.1945 r.  |
| 32. | Pieczonka Józef               | Intendent           | 25.06.1945 r. |
| 33. | Janowski Jerzy                | Kreślarz            | 1.08.1945 r.  |
| 34. | Król Jan                      | Technik PD          | 10.09.1945 r. |
| 35. | Ciupak Michał                 | Magazynier          | 10.09.1945 r. |
| 36. | Rybińska Apolina              | Pom. kancel.        | 1.12.1945 r.  |
| 37. | Pawłowski Stanisław           | Pom. kancel.        | 1.11.1945 r.  |
| 38. | Smyrska Janina                | Sekr.               | 4.09.1945 r.  |
| 39. | Krupa Krystyna                | Pom. kancel.        | 23.10.1945 r. |
| 40. | Perucki Tadeusz               | Pom. kancel.        | 1.08.1945 r.  |
| 41. | Romanowski Marian             | Pom. kancel.        | 5.11.1945 r.  |
| 42. | Czerwińska Jadwiga            | Pom. rach.          | 16.11.1945 r. |
| 43. | Rybianka Cecylia              | Pom. kancel.        | 1.08.1945 r.  |
| 44. | Nowaczek Marian               | Pom. kancel.        | 29.10.1945 r. |

|     |                      |              |               |
|-----|----------------------|--------------|---------------|
| 45. | Proszowski Stanisław | Maszynista   | 8.09.1945 r.  |
| 46. | Rodziejewicz Edward  | Woźny        | 1.08.1945 r.  |
| 47. | Oziemski Zygmunt     | Pom. kancel. | 25.08.1945 r. |
| 48. | Andrzejewska Janina  | Pom. kancel. | 27.07.1945 r. |
| 49. | Wytrykusz Zofia      | Pom. kancel. | 1.09.1945 r.  |
| 50. | Ziembowa Maria       | Pom. kancel. | 1.09.1945 r.  |
| 51. | Kowalczyk Stanisław  | Woźny        | 9.08.1945 r.  |
| 52. | Kochman Szczepan     | Woźny        | 23.10.1945 r. |
| 53. | Golojuch Józef       | Woźny        | 24.11.1945 r. |
| 54. | Chłomiński Tadeusz   | Woźny        | 11.12.1945 r. |
| 55. | Ciok Jerzy           | Pom. kancel. | 1.11.1945 r.  |
| 56. | Kuszpit Władysław    | Pom. kancel. | 1.08.1945 r.  |
| 57. | Szela Florian        | Szofer       | 25.06.1945 r. |

Źródło: *Kronika leśnictwa zielonogórskiego...*, s. 73.

Po przyjęciu nowych pracowników leśnych, należało przede wszystkim za-  
 dbać o obsadzenie stanowisk w nadleśnictwie, siedzibie leśnictwa czy gajówce.  
 Przydzielanie stanowisk odbywało się w dość specyficzny sposób: kandydat  
 na nadleśniczego otrzymywał od Dyrekcji szkic lub mapkę sytuacyjną terenu  
 przewidywanego nadleśnictwa, jechał na wskazane miejsce<sup>31</sup>. Obowiązkiem  
 leśnika było również zgłoszenie się do zwierzchników władz terytorialnych,  
 którzy kierowali go w określone miejsce pracy: „pracownik zgłaszał się do  
 władzy powiatowej, która wyznaczała mu osadę lub budynki na nadleśnictwo  
 i zaczynał urzędowanie, nie znając dokładnie granic organizowanego nadle-  
 śnictwa”<sup>32</sup>. W procesie uzupełniania stanowisk pracy na Ziemiach Zachod-  
 nych, organizacja leśnictwa napotykała na wiele trudności. Problemy dotyczy-  
 ły głównie zatrudnienia. Osoby do pracy werbowano Ministerstwo Leśnictwa  
 spośród działów wojska, które zostały zdemobilizowane<sup>33</sup>.

Przy doborze kandydatów do pracy w państwowym gospodarstwie leśnym  
 lub przemyśle leśnym, jak wskazuje Ministerstwo Leśnictwa: „należy zwracać  
 uwagę na ich przydatność do pracy fizycznej jak i również na okoliczności, czy  
 dany kandydat na osadnika, traktować będzie nowo objętą pracę jako swoje  
 stałe zajęcie i czy należycie wykorzysta pomoc finansową, przysługującą no-  
 wym osadnikom w ramach akcji osiedleńczej.

31 L. BANACH, 2009, *60 lat istnienia lubuskiej administracji leśnej*, [w:] *Lasy zielono-  
 górskie na przestrzeni wieków. Kulturowa rola lasu w dziejach*, red. T. Jaworski, M. Ma-  
 ciantowicz, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra, s. 12.

32 *Ibidem*.

33 *Ibidem*.

W analogiczny sposób należy podchodzić do zgłaszających się na osadnictwo w państwowym gospodarstwie leśnym lub przemyśle leśnym podoficerów i oficerów WP, zwalnianych w ramach zmniejszenia liczebności armii.

Kwalifikowanie zgłaszających się kandydatów na osadnictwo, „dokonywać będą Powiatowe Komisje Osiedleńcze, z którymi jednostki werbując winny nawiązać jak najściślejszy kontakt przy doborze kandydatów do pracy w państwowym gospodarstwie leśnym i przemyśle leśnym”<sup>34</sup>.

Warunki pracy nowo powołanych leśników były ciężkie, zarówno z punktu widzenia technicznego, jak i ekonomicznego. Problemy wynikały przede wszystkim ze zniszczeń wojennych: często wybuchających pożarów, zniszczonej infrastruktury drogowej, czy zerwanych linii telefonicznych. Groźną przeszkodą dla nowo zatrudnionych były również pozostałości po działaniach wojennych, takich jak na przykład miny, czy niewypały pocisków artyleryjskich<sup>35</sup>.

Równocześnie działało wiele czynników utrudniających akcję osiedleńczą. W wielu kręgach społecznych apele władz i organizacji politycznych przyjmowane były z nieufnością. Wielu ludziom, nawet znajdującym się w ciężkiej sytuacji materialnej, trudno było zdobyć się na decyzje zmiany miejsca zamieszkania i opuszczenia rodzinnych stron. Pewną rolę odegrały tu takie czynniki jak brak poczucia stabilizacji politycznej w kraju, niepewność trwałości zmian granicznych, niejasna sprawa tytułów własności na ziemię i zabudowania i to zarówno w starym, jak i nowym miejscu zamieszkania itp. Znane kłopoty komunikacyjne, brak żywności i trudności z zapewnieniem poczucia bezpieczeństwa pierwszym osadnikom też nie ułatwiały podjęcia decyzji o wyjeździe na Ziemię Zachodnią<sup>36</sup>.

W pamięci osadników utkwiły mocno tragiczne wypadki ofiar wśród pionierów. Zdarzały się napady wałęsających się maruderów i band. Dawała o sobie znać zorganizowana dywersja hitlerowska. Spotyka się w pamiętnikach wzmianki o sabotażach i aktach terroru wobec polskiej administracji. Prawdziwą klęskę społeczną początkowego okresu było szabrownictwo. Wędrujący „poszukiwacze złota” utrudniali akcję osiedleńczą i uprzykrzali życie osiedlonej ludności<sup>37</sup>.

Sugestywne są opisy specyficznych trudności osadnictwa leśnego na Ziemi Lubuskiej. Pracownicy leśni musieli uporać się z dotkliwym brakiem mieszkań, leśniczówek czy nadleśnictw<sup>38</sup>.

Obok wymienionych przeszkód natury obiektywnej, już w okresie pionierskim zaczęły dawać znać o sobie trudności subiektywne, przyniesione na Zie-

34 Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej APZG), Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Żarach (dalej OZLPŻ), Akcja osiedleńcza 1955–1958, sygn. 1431, s. 51.

35 *Kronika leśnictwa zielonogórskiego...*, s. 8.

36 H. SZCZEGÓŁA, 1971, *Przeobrażenia ustrojowo-społeczne na Ziemi Lubuskiej w latach 1945–1947*, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, s. 111.

37 Z. DULCZEWSKI, A. KWILECKI, 1970, *Pamiętniki osadników Ziemi Odzyskanych*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, s. 10.

38 APZG, OZLPŻ, Akcja osiedleńcza 1954, sygn. 1430, s. 9.

mie Zachodnie na fali osadnictwa, które szczególnie dokuczyły ludności w późniejszych latach. Wynikały one z faktu przedostania się na stanowiska w urzędach i administracji osób nieodpowiedzialnych, bez kwalifikacji zawodowych.

Trudności i niebezpieczeństwa okresu pionierskiego rodziły wśród osadników potrzebę łączenia się i współdziałania. W związku z brakiem bezpieczeństwa, osadnicy organizowali zbiorową, społeczną ochronę, poruszali się na nowym terenie najczęściej grupami, wystawiali warty nocne. Ze względu na fatalny stan mieszkań, brak sprzętu oraz narzędzi do pracy w lesie, rozwinęły się od samego początku różne formy współpracy. Pamiętniki zwracają uwagę, że warunki życia okresu pionierskiego przyczyniły się w znacznym stopniu do organizacji życia zbiorowego wśród pierwszych osadników<sup>39</sup>.

Obserwacja pamiętnikarzy na temat życia i pracy pierwszych osadników mogą stanowić załączek do zarysowania sylwetki pioniera leśnego Ziemi Lubuskiej. Postawę osadników charakteryzowały takie formy działalności, jak praca za minimalne wynagrodzenie czy podejmowanie pracy w godzinach nadliczbowych. Interesującym zjawiskiem było pełnienie przez pionierów równocześnie wielu różnych funkcji społecznych, wykonywanie naraz kilku zawodów. Brak podstawowej kadry we wszystkich dziedzinach życia skłaniał pionierów do uaktywnienia się w różnych dziedzinach. Zdarzało się np. że pierwszy osadnik ze średnim lub wyższym wykształceniem, pełnił równocześnie funkcję burmistrza, nauczyciela, a zarazem występował w roli sędziego, leśnika itp. Było tak z reguły, że pierwszy przybysz do danego osiedla stawał się organizatorem różnych dziedzin życia, pierwszy leśnik we wsi zostawał sołtysem, pierwszy nauczyciel – kierownikiem szkoły itp.

Praca pionierów polegała, ogólnie biorąc, na wprawieniu w ruch mechanizmów życia społeczno-gospodarczego zasiedlanych miejscowości. Chodziło o przygotowanie gruntu do działania podstawowych instytucji, takich jak urzędy gminne, miejskie, leśnictwa, gajówki itp.<sup>40</sup>

Mając na uwadze ciężkie warunki pracy w leśnictwie oraz brak wykwalifikowanych pracowników, Ministerstwo Leśnictwa opracowało w pierwszych latach powojennych szereg instrukcji, żeby zachęcić pracowników do osiedlania się na państwowym gospodarstwie leśnym. W uchwale Nr 968/52 Prezydium Zarządu z dnia 3 listopada 1952 r.<sup>41</sup> w sprawie rozciągnięcia akcji osiedleńczej w 1952 r. na pracowników państwowego gospodarstwa leśnego w celu pozyskania stałych pracowników dla państwowego gospodarstwa leśnego na terenach słabo zaludnionych, czytamy:

39 Z. DULCZEWSKI, A. KWILECKI, *Pamiętniki osadników...*, s. 11.

40 *Ibidem*, s. 12.

41 APZG, OZLPŻ, Akcja osiedleńcza 1951–1953, sygn. 1429, s. 13–16.

## § 5

1. Z osobami przesiedlającymi się w celu objęcia pracy w państwowym gospodarstwie leśnym zostaną zawarte umowy o pracę na czas nieograniczony, na warunkach określonych w zakładach zbiorowych pracy.
2. Osiedleńcom przysługuje prawo do otrzymania służbowego mieszkania i pomieszczenia dla krowy oraz drobnego inwentarza.
3. Osiedleńcom obejmującym pracę w nadleśnictwach zapewniony zostanie przydział działki rolnej o powierzchni od 0,5 do 2,0 ha, do bezpłatnego użytkowania.

Osiedleńcy obejmujący pracę w tartakach otrzymają do bezpłatnego użytkowania bądź działki rolne o powierzchni wyżej określonej, bądź też w przypadku braku odpowiedniej ilości gruntów – działki o powierzchni od 0,1 do 0,5 ha.

## § 6

1. W przypadkach gdy administracja leśna lub przemysłu leśnego nie dysponuje odpowiednią ilością mieszkań służbowych, a w pobliżu znajdują się budynki, zagrody lub lokale niezamieszkałe, nadające się do osiedlenia stałych robotników i pracowników państwowego gospodarstwa leśnego – budynki takie, zagrody lub lokale powinny być przekazane resortowi leśnictwa, o ile nie stoi to w sprzeczności z planami zagospodarowania przestrzennego.
3. Jeżeli budynki własne państwowego gospodarstwa leśnego lub przejęte od innych resortów, przeznaczone dla osiedleńców, są zniszczone – odbudowa ich (remont) zostanie przeprowadzona z funduszy przyznanych na ten cel przez resort leśnictwa, przy pomocy własnego aparatu, bądź też przez zlecenia przedsiębiorstwom budowlanym.

## § 7

1. Osiedleńcy, objęci niniejszą uchwałą otrzymają:
  - a) ryczałt przeniesieniowy w wysokości 400 zł na głowę rodziny i 200 zł. Na każdego członka rodziny, który podpisze umowę o stałą pracę i rozpocznie pracę w państwowym gospodarstwie leśnym w miejscu osiedlenia rodziny lub w pobliżu miejsca, w którym została osiedlona jego rodzina,
  - b) bezprocentową pożyczkę na zakup drobnego żywego inwentarza (prosiąt, drobiu, itp.) w wysokości 300 zł.
2. Bezprocentowa pożyczka na zakup krowy może być umorzona po trzecim roku nienagannej pracy.

Zmiana polskich zachodnich granic po 1945 r., ukazała przed polskimi leśnikami szereg problemów z adaptacją do nowej rzeczywistości. Nie tylko wadliwa polityka kadrowa miała wpływ na niewłaściwe zaszeregowanie pracowników w leśnictwie i przemyśle drzewnym. Poważną przyczyną braku fachowców na technicznych stanowiskach były złe, szczególnie w leśnictwie, warunki bytowe pracowników zniechęcające fachowców do pracy w terenie. Płace inżynierów i techników utrzymywane były na bardzo niskim poziomie, często dużo niższe nawet od zarobków niewykwalifikowanych pracowników

fizycznych. Na przykład pobory początkującego inżyniera czy technika leśnika wynosiły w terenie około 800 zł, co nie zawsze wystarczało na utrzymanie jednej osoby. Jeżeli jeszcze weźmiemy pod uwagę, że członkowie rodzin (żony) nie mogą na ogół znaleźć zatrudnienia w terenie i dodamy do tego prymitywne warunki mieszkaniowe — nie zdziwi nas fakt uciekania leśników z terenu.

Większość stanowisk inżynieryjno-technicznych była obsadzona przez ludzi z awansu społecznego, w wielu wypadkach bez jakiegokolwiek przygotowania fachowego.

Tabela 4. Wykształcenie pracowników Zarządu Lasów Państwowych w Żarach – 30 listopada 1956 r.

| Stopień wykształcenia pracowników  | Zarząd Lasów Państwowych | Rejony i nadleśnictwa | Razem |
|------------------------------------|--------------------------|-----------------------|-------|
| mgr inż. leśników                  | 7                        | 26                    | 33    |
| inż. leśników                      | 7                        | 86                    | 93    |
| techników leśnych                  | 8                        | 210                   | 218   |
| bez wykształcenia zawodowo-leśnego | 10                       | 1502                  | 1512  |
| Ogółem prac. inż. techn.           | 32                       | 1824                  | 1856  |

Źródło: *Leśnictwo i drzewnictwo na III Kongresie Inżynierów i Techników Polskich 24 – 26.II.1957*, 1957, Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne SITLiD, Warszawa, s. 230.

Jak wynika z powyższego zestawienia, pracowników z wyższym wykształceniem, tj. inż. i mgr inż. było łącznie 6,8%; ze średnim wykształceniem (technicy leśni) 11,7%; bez wykształcenia zawodowo-leśnego – 81,5%. Liczby te są wynikiem uszczuplenia kadry fachowców w szeregach leśników w okresie wojny oraz ogólnych powojennych przemian społeczno-gospodarczych, które miały zasadniczy wpływ na kształtowanie się polityki kadrowej.

W latach 1945-1956 została dokonana akcja przesiedleńcza na terenach Ziemi Lubuskiej. Nie wszystkie problemy zostały rozwiązane. Rozwijająca się gospodarka stawiała coraz większe zadania przed leśnictwem.

Ludność osiedlona na Ziemiach Zachodnich stanowiła swoistą mozaikę, jeśli chodzi o jej pochodzenie regionalne, formy pracy, obyczaje itp. Utrudniało to procesy adaptacyjne ludności do nowych warunków życia i pracy.

Niemniej jednak można stwierdzić, że akcja osiedleńcza prowadzona na Ziemi Lubuskiej, mimo wielu niedomagań, spełniła postawione przed nią zadania, umożliwiając napływ osadników polskich, którzy zasiedlali stopniowo wyludnione obszary tych ziem<sup>42</sup>.

42 H. DOMINICZAK, *op. cit.*, s. 181.



Ziemie Lubuska, po II wojnie światowej stałą się miejscem pionierskiej pracy leśników, którzy tworzyli administracyjne podwaliny polskiego leśnictwa na tych obszarach<sup>43</sup>. Zmiany terytorialne pociągały za sobą przekształcenia demograficzne oraz kulturowe, nasycone przejawami ludzkiej działalności, również w sferze leśnictwa.

## LITERATURA

- Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej APZG), Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Żarach (dalej OZLPŻ). Akcja osiedleńcza 1951–1953, sygn. 1429.
- APZG, OZLPŻ. Akcja osiedleńcza 1954. Sygn. 1430.
- APZG, OZLPŻ. Akcja osiedleńcza 1955–1958. Sygn. 1431.
- BANACH L., 2009, *60 lat istnienia lubuskiej administracji leśnej*, [w:] *Lasy zielonogórskie na przestrzeni wieków. Kulturowa rola lasu w dziejach*, red. T. Jaworski, M. Maciantowicz, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra, s. 12.
- BRODA J., 2000, *Historia leśnictwa w Polsce*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań.
- BRODA J., 2007, *Dzieje najnowsze leśnictwa w Polsce 1918–2006*, Polskie Towarzystwo Leśne, Warszawa.
- DOMINICZAK H., 1975, *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945–1950*, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra.
- DULCZEWSKI Z., KWILECKI A., 1961, *Z życia osadników na Ziemiach Zachodnich*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa.
- DULCZEWSKI Z., KWILECKI A., 1970, *Pamiętniki osadników Ziemi Odzyskanych*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- ECKERT M., UMIŃSKI T., 1965, *Ziemia Słubicko-Rzepińska: przewodnik turystyczno-krajoznawczy*, Lubuskie Towarzystwo Kultury, Zielona Góra.
- Kronika leśnictwa zielonogórskiego w pięćdziesięcioleciu 1945–1995*, 1995, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, Zielona Góra.
- KRYGOWSKI B., ZAJCHOWSKA S., 1946, *Ziemia Lubuska. Opis geograficzny i gospodarczy*, Instytut Zachodni, Poznań.
- Leśnictwo i drzewnictwo na III Kongresie Inżynierów i Techników Polskich 24–26.II.1957*, 1957, Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne SITLiD. Warszawa.
- Leśnictwo Polskie w okresie drugiej wojny światowej*, red. T. Molenda i in., 1967, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- MAGIERSKA A., 1978, *Ziemie zachodnie i północne w 1945 roku. Kształtowanie się podstaw polityki integracyjnej państwa polskiego*, Książka i Wiedza,

43 Zob. *Leśnictwo Polskie w okresie drugiej wojny światowej*, 1967, red. T. Molenda i in., Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa, s. 7.

- Warszawa.
- MISIOŁEK Z., PASTWA F., *Osadnictwo wiejskie na Ziemi Lubuskiej (1945–1948)*, 1967, [w:] *Pierwsze lata Ziemi Lubuskiej w Polsce Ludowej: materiały sesji naukowej poświęconej XX-leciu wyzwolenia Ziemi Lubuskiej*, red. J. Wąsicki, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Odbudowa Ziem Odzyskanych: (1945–1955)*, red. K. Piwowarski, S. Zajchowska, 1957, Instytut Zachodni, Poznań.
- OSĘKOWSKI C., 1994, *Spółeczeństwo Polski zachodniej i północnej w latach 1945–1956*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego, Zielona Góra.
- OSĘKOWSKI C., 2000, *Proces zasiedlania Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej*, 2000, „Studia Zachodnie”, nr 5.
- Rocznik Statystyczny przemysłu 1945–1965*, 1966. GUS PRL, Warszawa.
- SZCZEGÓŁA H., 1971, *Przeobrażenia ustrojowo-społeczne na Ziemi Lubuskiej w latach 1945–1947*, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- ŚLEZIAK M., 2016, *Ziemie Odzyskane w drukach ulotnych z lat 1945–1948*, Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław.
- WĄSICKI J., *Objęcie Ziemi Lubuskiej*, [w] *Ziemie Zachodnie w granicach macierzy: drogi integracji*, red. Gerard Labuda [i in.], 1966, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- ZARADNY R., 2009, *Władza i społeczność Zielonej Góry w latach 1945–1975*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra.
- Ziemia Lubuska*, red. A. Maksymowicz, 2015, Muzeum Ziemi Lubuskiej, Zielona Góra.

## OSADNICY LEŚNI NA ZIEMI LUBUSKIEJ PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ

### Streszczenie

Zasiedlenie Ziemi Lubuskiej stało się jednym z najważniejszych zadań, z którymi należało sobie poradzić w powojennej Polsce. Ważnym wydarzeniem dla organizacji polskiego osadnictwa na niemieckich terenach było powołanie 13 listopada 1945 roku Ministerstwa Ziem Odzyskanych. Jednym z najważniejszych zadań ministerstwa było opracowywanie wytycznych polityki państwa w stosunku do przejętych terenów, planowanie ich zagospodarowania, prowadzenie planowej akcji osiedleńczej, administrowanie przekazanym Polsce obszarem oraz koordynowanie działalności na tym terenie innych ministerstw. Powstaniu nowych form życia politycznego, społecznego i gospodarczego towarzyszył rozwój lasów. W rękach Państwa znalazła się pierwszy raz w historii kraju większość kompleksów leśnych. Zaistniała możliwość skoncentrowania polityki leśnej i drzewnej Polski.

**Słowa kluczowe:** osadnictwo, las, pracownik leśny, Ziemia Lubuska